

LPKTS Garbės pirmininko Antano Lukšos 100-osios gimimo metinės

Gegužės 31 dieną minėsime Laisvės kovotojo, politinio kalinio, ilgamečio Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos valdybos ir Garbės pirmininko Antano Lukšos gimimo šimtąsias metines. Pasak Povilo Jakučionio, A. Lukšos siūlymu 1990 m. spalio 13-ąją „Tremtinio“ klubas buvo pervardintas į LPKTS, tapo visuomenine-politine organizacija, kurioje buvo apie 76 tūkst. narių. Antano ir jo bendraminčių iniciatyva buvo įkurtas laikraštis „Tremtinys“, pradėta leisti istorinių žurnalų ciklas „Laisvės kovų archyvas“ (A. Lukša buvo Leidybinės komisijos pirmininkas, redaktorius – Kęstutis Kasparas), spausdintos knygos tremties ir Lietuvos partizaninio karo temomis.

Antanas Lukša gimė Veiverių valsčiaus Juodbūdžio kaime, ūkininkų Simano ir Onos Lukšų šeimoje. Augo kartu su broliais, būsimais partizanais, Jurgiu (1920–1947), Juozu (1921–1951) ir Stasiu (1926–1947). Visi jie žuvo po karo vykusiam partizaniniame kare.

Baigęs gimnaziją, A. Lukša įstojo į Kauno mokytojų seminariją, tačiau mokytojauti sutrukė 1941 m. prasidėjus SSRS–Vokietijos karas. Tad tais metais pradėjo studijuoti geodeziją Kauno universiteto Statybos fakultete. 1944 m. vasarą kurį laiką slapstėsi nuo prievartinės mobilizacijos, bandė mokytojauti Veiveriuose.

Kaip teigia šaltiniai, 1946 m. A. Lukša tapo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės ryšininku, pasivadino slapyvardžiu Arūnas, dalyvavo kautynėse Mozūriškių miške.

(keliamą į 5 psl.)

Antanas Lukša LPKT sąjungos suvažiavime 2015 m.

LPKTS Garbės pirmininko Antano Lukšos 100-osios gimimo metinės

(atkelta iš 1 psl.)

Lukšų namuose prieglobstį rasdavo partizanai, todėl partizaninės kovos metais nukentėjo visa jų šeima.

Pagal partizanų sumanymą, 1946 m. rugsėjo mėn. A. Lukša pradėjo dirbti Kaišiadorių suaugusiųjų gimnazijoje. Žasliuose įkūrus progimnaziją, paskirtas jos direktoriumi, tačiau prasidėjus išdavystėms, grįžo partizanauti į Tauro apygardą. 1947 m. vasario 10 d. jis buvo paskirtas Geležinio Vilko Žvalgybos skyriaus, vėliau apygardos Ryšių poskyrio viršininku.

1947 m. birželio 12 d. A. Lukša pakliuvo į MGB pasalą ir buvo suimtas. Po sunkių tardymų MGB nu teisintas 25 m. laisvės atėmimo ir 5 m. tremties. Kalėjo Komijos, Tiumenės, Irkutsko, Magadano srities lageriuose. 1956 m. paleistas iš lagerio grįžo į Lietuvą, sukūrė šeimą.

Prasidėjus Atgimimui, Antanas Lukša aktyviai dalyvavo politinių kalinių ir tremtinių visuomeniniame gyvenime. Rūpinosi istorinės atminties įamžinimu (paminklų statyba, knygų leidyba ir kt.). 1999 m. Antanui Lukšai suteiktas dimisijos kapitono laipsnis. Apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu (2000 m.), Kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (2001 m.), Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi (2003 m.). Ilgus metus buvo LPKTS valdybos, vėliau – Garbės pirmininku.

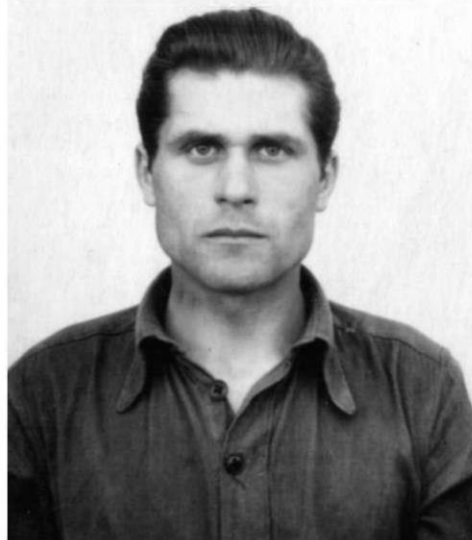
Antanas Lukša mirė 2016 m. sausio 2 d., palaidotas paties inicijuotame Veiverių „Skausmo“ kalnelyje. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė savo ir visų Lietuvos žmonių vardu užuojautoje rašė: „Antano Lukšos gyvenimas ir tragiška visos jo šeimos istorija šiandien mums yra gyvas nepalaužiamos dvasios ir stiprybės pavyzdys, meilės ir kilnaus pasiaukojimo savo Tėvynei simbolis, įkvepiantis mylėti Lietuvą ir saugoti už gyvybę brangesnę jos laisvę“.

Pažintis su Antanu Lukša

Mūsų pažintis prasidėjo prieš 15 metų, kai sumanyta statyti Kauno Senosiose miesto kapinėse bronzos ir granito paminklų kovotojų už Lietuvos laisvę Motinų atminimui. Vienas iš jo iniciatorių ir buvo Antanas Lukša. Sumanymą įgyvendino skulptorius Vidmantas Gylikis. Paminklas pagamintas ir pastatytas už sąjungos ir jos rėmėjų surinktas lėšas. Nutarta ta proga išleisti knygą „Partizanų Motinos“. Buvau paprašytas ją paruošti. Knyga 2000 egz. tiražu pasirodė 2010 m.

Tada A. Lukša papasakojo man savo šeimos gyvenimo istoriją, paminėjo, kad metai, kai jis tapo mokyklos direktoriumi, buvo vieni iš sudėtingiausių jo biografijoje. Reikėjo daug dirbti, norint suderinti mokyklos gyvenimą, neišsiduoti partizaninėje veikloje, neturėti priešų tarp pavaldinių, būti atsargiam susitikinėjant su ryšininkais, rėmėjais. Ir laukti provokacijų, nes nauju žmogumi

nuolat domėjosi sovietinis saugumas, sekė kiekvieną žingsnį. Visa Lukšų giminė buvo įsitraukusi į kovą. Tad su nerimu laukdavo kiekvieno ryto, džiaugdamasis, kad dar nepasibeldė priešas į duris. Jau po Naujųjų, 1947 m., kai buvo suimti ji

Antanas Lukša lageryje. 1955 m.

Sąskrydyje „Su Lietuva širdy“ A. Lukša su prieniškiais bėgikais, 2015 m.

supę ryšininkai, gyvenimas Žasliuose buvo tarsi ant veikiančio vulkano. Kiek atsikvėpė Antanas tik tada, kai nutraukė legalią veiklą ir pateko į partizanų būrį Tauro apygardoje...

Žaslių progimnazijos direktorius

1946 m. susikūrė Bendras demokratinis pasipriešinimo sąjūdis su būstine Vilniuje ir ryšiais užsienyje. Partizanų vadovybė komandiravo Antaną Lukšą į DKA. Jam buvo numatyta palaikyti ryšius tarp Tauro apygardos, DKA ir Vilniaus, tad įsidarbinti reikėjo kur nors tarp Vilniaus ir Kauno. Antanas ir pats norėjo dingti iš Suvalkijos, nes buvo nuolat spaudžiamas saugumo. Matyt, MGB 1946 m. vasarą dar nenutuokė apie partizanujančius brolius. Antanas tuo metu buvo baigęs Veiverių mokytojų seminariją ir dirbo šio miestelio mokykloje mokytoju. Žinojo, kad Geležinio Vilko rinktinėje partizanavo broliai Senovaičiai, jų sesuo buvo partizanų ryšininkė, o kitas brolis Juozas dirbo Kaišiadorių vakarinėje mokykloje mokymo dalies vedėju. Nutarė, kad Kaišiadorys yra

strategiškai patogi vieta būsimai jo veiklai, tad vienas iš brolių parašė raštelį Juozui, prašydamas padėti ten įsidarbinti Antanui. Taip jis atsirado Kaišiadoryse.

Kokiu tikslu atvažiavo būtent į Kaišiadorių rajoną, žinojo tik mokytojas Juozas Senovaitis. Jis buvo labai santūrus, mažakalbis, be reikalo žodžio neištardavo, gal todėl atrodė visada susimąstęs. Mokytojas, reikalui esant, sugebėdavo mokiniams daug ką pasakyti žvilgsniu, šypsena ar nutylėjimu. Jis turėjo didelę įtaką mokiniams, pelnė jų meilę. Konspiracija buvo mokytojo ginklas, mokėjo neišsiduoti, tačiau išdavystės vis tiek neišvengė: KGB smogikai jį suėmė. Iškentė mokytojas ilgus lagerio metus, sugrįžo į Tėvynę nieko neišdavęs ir neatsisakęs savo idealų.

Darbas Kaišiadoryse tęsėsi tik tris savaites. Antanas žvalgėsi, ieškojo ryšio, gyveno miestelyje nuomojamame bute. Švietimo skyriaus vedėjas Antanui pasiūlė dirbti besikuriančioje

juotas. Susirinko į salę mokytojai, o viršilos pasirodant su mokiniiais nesusilaukia. Išėjo ieškoti. Vidurkelyje tarp mokyklos ir iškilmių salės, kur turėjo vykti mitingas, mato: viršila, išrikiavęs mokinius patįzusiame sniege, verčia juos žygiuoti ir dainuoti. Mokiniai, išvydę Antaną, pradėjo šaukti: „Direktoriau, gelbėkit!“ Mat viršila jau gerą valandą juos visus „auklėjo“, mokė paklusnumo. Antanas priėjo ir ramiai klausia: „Kas atsitiko?“ O jis atrėžia: „Liepia dainuoti, o aniems mat – Adventas! Nedainuoja. Įsakiau žygiuoti, kol uždainuos!“ Po trumpų derybų viršila nusiramino, ir mokiniai pagaliau buvo atvesti į salę. Gal Stankevičius ir neblogas žmogus buvo, bet silpnos galvelės, kaip mokiniai sakydavo – „tarybukas“. Išdavikas nebuvo. Tai jis vieną vakarą Antanui draugiškai „prasitarė“: „Direktoriau, galvok, ką šneki, nes privalau sekti kiekvieną tavo žingsnį, stebėti tave ir klausytis“. Antanas mano, kad pranešimo tikslas buvo perspėti Lukšą, nes direktorius buvo visiems teisingas ir užsitarnavęs visų simpatijas.

Neramios dienos keitė viena kitą, lydimos pavoju ir išdavysčių nuojautos, praradimų ir netekčių skausmo. A. Lukša jau spėjo organizuoti pastovius ryšius su Tauro apygarda, gaudavo nurodymus tolesnei veiklai. Atrodė, viskas ramu, ryšininkai dirbo sklandžiai, tačiau gruodžio pabaiga sujaukė planus. Tuos įvykius Antanas Lukša gerai atsiminė.

„1946 m. gruodžio 20 d. pagrindinio darbo reikalais susitikau su broliu Juozu Lukša-Skirmantu. Aptarėme veiklos planus ateičiai. Atsisveikinęs jau grįžau į stotį norėdamas išvažiuoti į Žaslius, kai prietemoje mane kažkas tyliai pasivijo ir šlumstelėjo už nugaros. Atsisukau – suplukęs mane pasivijo Vytauto Didžiojo universiteto praeaktorius ūkio reikalamas Barzdžiukas. Čiupo mane už rankos ir sako: „Netikiu stebuklu, bet ši kartą patikėsiu. Nežinau, kur gyvena Juozas, atvykau jo ieškoti. Laimė, tave pamačiau: skubi informacija“. Daug neklausinėčiau, nuskubėjome pas brolių. Būtent tą naktį mums tapo aišku, kad Juozas Markulis-Erelis yra išdavikas. Tai buvo aki vaizdis ir baisi žinia, nes Markuliu partizanai pasitikėjo, o jis turėjo plačius ryšius su daugelio apygardų vadais. Pernelyg ilgai mes nesupratome, kaip giliai į Lietuvos rezistenciją ir ginkluotą pasipriešinimą yra infiltruotas KGB agentas Juozas Albinas Markulis-Erelis“.

Paaiškėjus situacijai, Antanas Lukša skubiai grįžo į Žaslius. Reikėjo perspėti visus partizanų būrių vadus apie išdavystę. Ankstų gruodžio 23-iosios rytą gavo iš brolio pranešimą, prašantį kuo greičiau išvykti iš Žaslių. Atsisveikino su bendradarbe Danute Andziulyte, pasakęs, jog važiuoja gilinti mokslo žinių, bet ji tuo nepatikėjo...

Parengė

Stanislovas ABROMAVIČIUS

1946-ųjų lapkritis buvo šaltas, vė-